

Лагідна байдужість світу

КУПИТИ

Крістоф - письменник. Свого часу він видав книжку, яку доволі схвально прийняли читачі і критики. Але минає час, а насаги на подальшу творчість немає. Життя зайшло у глухий кут. Аж поки він не зустрічає свого двійника, молодшого на 16 років. Який виріс у тому самому селі, навчається в його колишньому університеті, орендує його стару квартиру, учащає в ті самі кнайпи, навіть має його прізвище. Ба більше: зустрічається з дівчиною, з якою Крістоф розірвав стосунки під час написання книжки. Альтер его називає себе Кріс. Колишня кохана все така ж молода й гарна, але Магдалена перетворилася на Лену.

Дія роману триває пів дня, впродовж якого Крістоф наче заново проживає найщасливіші моменти свого життя. Тож сюжет охоплює кілька десятиліть, а разом із цим - і різних варіантів долі головних героїв та їхнього кохання.

Чи дається життя один раз? Чи реальний цей світ? Чи не є ми героями сюжетів, що їх пише хтось за нас, для нас? Петер Штамм пропонує читачеві самому знайти відповіді на ці запитання.

Петер Штамм (Peter Stamm), швейцарський письменник, народився 1963 року. Упродовж кількох семестрів вивчав англійську філологію, інформатику і психологію. Останню, за його твердженням, з літературних міркувань, оскільки хотів більше дізнатися про людину як матеріал для творчості. Тривалий час жив у Парижі та Нью-Йорку, кілька років працював як вільний журналіст. Пише прозові та драматичні твори. Усвітнє визнання отримав після виходу першого роману «Агнес» 1998 року. Як зазначає автор, у центрі його уваги завжди люди та взаємини між ними. Основні теми творів – різноманітні прояви кохання, відчуженість і близькість, реальний і уявний світи. За книжками Штамма знято декілька фільмів. Письменник – лауреат численних швейцарських, німецьких і міжнародних нагород. За «Лагідну байдужість світу» отримав премію Швейцарської асоціації книготорговців. Твори Штамма перекладені 41 мовою.

«Лагідна байдужість світу» – надзвичайно майстерний роман із точною і добре виваженою архітектурою сюжету, поетично-філософська алегорія, що маскується під довгу оповідь, комплексний твір, у якому немає головної лінії. Тому на лагідну байдужість треба налаштуватися і під час читання роману, адже зрозуміти й досягнути його ми зможемо не більше, ніж саме життя.
Вольфганг Тишер, літературний критик, Німеччина

Якби Альбер Камю жив сьогодні, він, мабуть, писав би книжки так, як Петер Штамм.
Журнал The New Yorker, США

Заплутана гра пам'яті й екзистенції – неймовірно!
Даніель Арнет, газета *Sonntagsblick*, Швейцарія

У романі Петер Штамм ставить витончений експеримент – перетворює життя на літературу й навпаки.
Пауль Яндль, газета *Neue Zürcher Zeitung*, Швейцарія

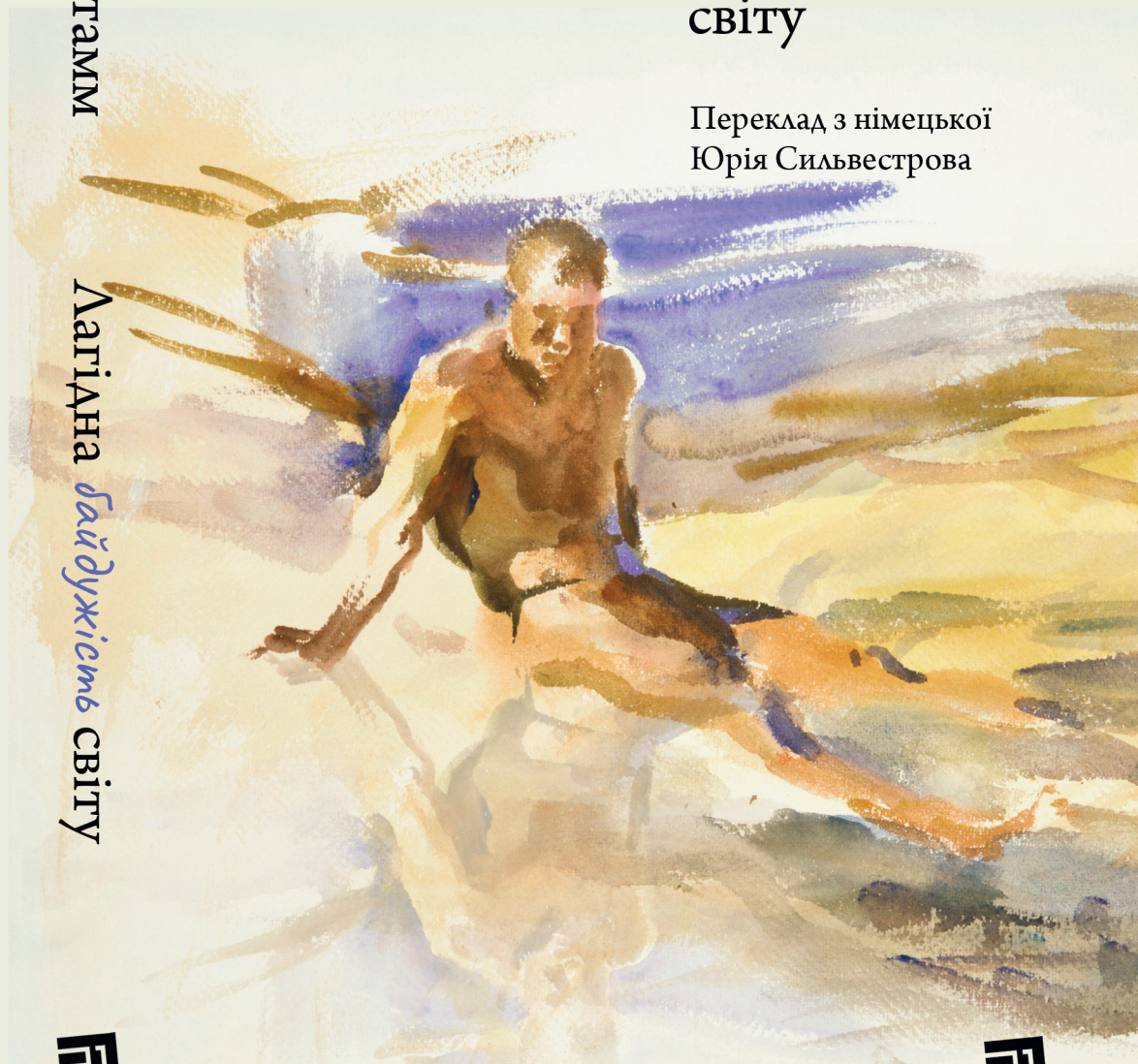
Петер Штамм

Лагідна байдужість світу

Петер Штамм

Лагідна
байдужість
світу

Переклад з німецької
Юрія Сильвестрова

ISBN 978-617-614-686-5

9 786176 146865

Bibliothek der deutschsprachigen Literatur
Бібліотека німецькомовної літератури

Меридіан серця
Meridian des Herzens

Peter Stamm

Die sanfte
Gleichgültigkeit der Welt

Roman

Ukrainische übersetzt von *Juri Silvestrow*

Петер Штамм

Лагідна
байдужість світу

Роман

Переклад з німецької *Юрія Сильвестрова*

УДК 82-31
Ш 87

Штамм Петер

Лагідна байдужість світу : роман / Петер Штамм ; пер. із нім. Юрія Сильвестрова. – Чернівці : Книги – XXI, 2024. – 136 с.

ISBN 978-617-614-686-5 (паперове видання)

ISBN 978-617-614-869-2 (електронне видання)

Крістоф – письменник. Свого часу він видав книжку, яку доволі схвально прийняли читачі і критики. Але минає час, а наснаги на подальшу творчість немає. Життя зайшло у глухий кут. Аж поки він не зустрічає свого двійника, молодшого на 16 років. Який виріс у тому самому селі, навчається в його колишньому університеті, орендує його стару квартиру, учачає в ті самі кнайпи, навіть має його прізвище. Ба більше: зустрічається з дівчиною, з якою Крістоф розірвав стосунки під час написання книжки. Альтер его називає себе Кріс. Колишня кохана все така ж молода й гарна, але Магдалена перетворилася на Лену.

Дія роману триває пів дня, впродовж якого Крістоф наче заново проживає найщасливіші моменти свого життя. Тож сюжет охоплює кілька десятиліть, а разом із цим – і різних варіантів доль головних героїв та їхнього кохання.

Чи дається життя один раз? Чи реальний цей світ? Чи не є ми героями сюжетів, що їх пише хтось за нас, для нас? Петер Штамм пропонує читачеві самому знайти відповіді на ці запитання.

Книжку видано за підтримки швейцарської культурної фундації Pro Helvetia
With the support of the Swiss Arts Council Pro Helvetia

schweizer kulturstiftung

prohelvetia

Перекладено за виданням:

Peter Stamm, Die sanfte Gleichgültigkeit der Welt. Roman. S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main, 2018.

Усі права застережено. Відтворювати будь-яку частину цього видання в будь-якій формі та в будь-який спосіб, зокрема електронно, без письмової згоди правовласників заборонено.

Copyright © 2018 Peter Stamm

Translated from the German language: DIE SANFTE

GLEICHGÜLTIGKEIT DER WELT

First published by: S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main

В дизайні обкладинки використано картину Джона Сінгера Сарджента «Купальник», Флорида, 1917 р.

© Книги – XXI, 2024,

видання українською мовою

© Юрій Сильвестров, 2024, *переклад*

© Анна Стьопіна, 2024, *обкладинка*

Ми лежали нерухомо. Але під нами все колихалося і колихало нас лагідно, вгору й униз, з боку на бік.

«Остання стрічка Краппа»

Семюел Бекет

1

Вона навідує мене часто, зазвичай приходиться уночі. Відтак стоїть біля ліжка, дивиться на мене згорі й говорить, ти постарішав. Не намагається образити, її голос звучить привітно, лагідно. Сідає на край постелі. Але твоя чуприна, говорить вона й куйовдить її рукою, усе ще густа, як завжди. Посивіла... Лише ти не старієш, кажу я. Не знаю, засмучуватися з цього чи радіти. Ми ніколи не розмовляємо багато, та і про що говорити. Минає час. Ми дивимося одне на одного, усміхаємося.

Вона приходиться майже щоночі, інколи аж на світанку. Дуже пунктуальною ніколи не була, але мене це не бентежить: що менше часу мені залишається, то менше я поспішаю. Я вже не роблю нічого іншого – лише чекаю, і що пізніше вона з'являється, то довше я можу радіти в передчутті її візиту.

Сьогодні прокинувся рано й одразу встав. Вирішив принаймні раз зустріти її не в ліжку. Одягнув гарні штани, піджак, узув чорні черевики й уместився за стіл біля вікна. Я готовий.

Уже кілька днів холодно, на дахах і лугах лежить сніг, а з коминів села піднімаються тонкі цівки диму. Дістаю із шухляди маленьку рамку зі знімком Магдалени, фотографією, яку я вічність тому вирізав із газети й на якій майже не розпізнати її обличчя. Папір уже зовсім пожовк, але це – єдине її фото, що в мене є, і не минає практично жодного дня, аби я не кинув на нього принаймні одного погляду. Торкаюся пальцями вузької дерев'яної рамочки – і здається, що проводжу пальцями по її шкірі, волоссю, вигинах тіла.

Виглянувши знову з вікна, помічаю, що вона стоїть на вулиці. Від її дихання іде пара, сміється й махає мені. Ворушить губами, і я розумію, що вона гукає мене. Виходь! – повторює дуже старанно, щоби я зміг розібрати сказане. Ходімо гуляти. Виходжу, відгукуюся, зачекай! Хрипле харчання, цей голос старого чоловіка лякає мене, голос, що здається таким чужим, як і німецьке тіло, у якому я ув'язнений. Похапцем накидаю пальто й шарф. Лечу вниз, ледь не падаю на витертих кам'яних сходинках. Нарешті вискакую з будинку, але Магдалена вже пішла. Я прямую за нею в бік річки, до пішохідного містка, що веде на той берег, у село мого дитинства, оминаю невеликий ставок, на якому ми дітьми годували качок, повз місце, де якось боляче гепнувся з велосипеда, далі – де

ми зустрічалися підлітками вночі й палили багаття. Відчуваю, що перетворився на частину цієї місцевості, яка практично не змінилася за весь цей час.

Магдалена вже майже біля мосту. Ступає так легко, що, здається, зависла над укритими снігом дорогами. Через поспіх я забув ціпок, отож тепер із одного боку мене розриває страх, що послизнуся десь на льоду й упаду, а з іншого – що загублю Магдалену. Зачекай! – кричу знову, я ж бо вже не такий прудкий!

Перед очима спливають різні картини – як вона втікала від мене в горах, як ми блукали містом, як під руку гуляли Стокгольмом тієї ночі, коли я розповідав їй свою історію – ночі, коли повідав їй її історію, коли вона поцілувала мене. Магдалена обертається до мене й усміхається. Ну ж бо, гукає, іди до мене!

2

Магдалена, певно, здивувалася моєму повідомленню. Я не вказав ані номера телефону, ні адреси, лише час і місце, а ще своє ім'я: будь ласка, приходьте завтра о чотирнадцятій годині на Скугсчиркогорден. Хочу вам дещо розповісти.

Чатував на неї біля виходу зі станції метро. За чверть по другій її ще не було, я вже подумав, що вона могла взяти таксі. Утім, те запізнення нічого не означало, вона ніколи не вирізнялася пунктуальністю, – не через агресію, що має продемонструвати людині, яка чекає, що її час не такий цінний, як твій, а радше через певну розсіяність, із якою вона жила. Я був упевнений, що вона прийде, що її цікавість виявиться сильнішою за недовіру.

За п'ять хвилин під'їхав наступний потяг, і коли я вже подумав, що знову не приїхала, відразу

зауважив, як вона стрибає сходами вниз. Хотів одразу її гукнути, але щойно побачив, у мене знов-таки перехопило подих – як за день до того, коли підстеріг її біля готелю, але так і не спромігся заговорити. Під тридцять років, тобто на двадцять молодша від мене, вона здавалася юною дівчиною, і той, хто зустрічав нас, міг би подумати, що ми батько й донька. Я не озвався, коли вона пройшла повз мене, і рушив за нею в напрямку кладовища.

Вона не справляла враження людини, яка йде на зустріч. Прямувала вулицею швидким кроком, наче вже сотню разів ходила цією дорогою. Я вирішив, що вона чекатиме біля входу на територію, але ні – увійшла й, не вагаючись, почала підійматися на невеликий пагорб, де старі дерева утворювали коло. Біля підніжжя пагорба стояв величезний кам'яний хрест, але попри це місцевість справляла враження чогось язичницького, пейзаж і природа діяли сильніше за сакральні споруди й усю християнську символіку довкола.

Магдалена сиділа на вершині пагорба під одним із безлистих дерев і дивилася на мене так, наче в нас були перегони, із яких вона вийшла переможницею. Захеканий, я наблизився до неї, а вона, хоча ніколи й не бачила мене, здається, відразу зрозуміла, що саме я призначив їй цю зустріч. Лена, сказала вона і простягнула мені руку. Крістоф, відповів я, дещо збентежено потиснувши її. Не Магдалена? Так мене ніхто не називає, усміхнулася вона. Незвичне місце для зустрічей. Не хотів, щоби хтось заважав розмові, пояснив я.

Сів біля неї. Якийсь час ми разом дивилися вниз на будинки з жовтавого каміння, споруджені, мабуть, у тридцяті роки. Поруч із прямокутними будівлями виднівся монументальний дах, який спирався на квадратні колони, а перед ним – великий замерзлий ставок. Луги м'якого хвилястого ландшафту вкрилися сніговими плямами. Від входу на цвинтар наближалися люди в темних пальтах – окремо, парами або невеликими групами. Зупинялися перед однією зі споруд – розсіяна купка осіб, які не зовсім пасують одне одному.

Люблю кладовища, сказала Лена. Знаю, відповів я. Холодно, зауважила вона. Пройдемося трошки?

Ми почали спускатися з пагорба. Публіка, яка прийшла на похорон, тимчасом зникла під дахом дзвіниці, що випиналася вперед, і площа знову спорожняла. Біля будівлі стояв вуличний ліхтар із годинником. Цікаво, сказала Лена, враження – наче ти на пероні. Наблизилася до годинника, подивилася на нього знизу вгору, звірила час із наручним, наче пасажирка, яка не може дочекатися, коли ж відправиться її потяг. Кінцева станція, оголосив я. Вона всміхнулася, але продовжила грати роль, поки я не сплеснув кілька разів тихо в долоні. У відповідь вона недбало вклонилася.

Ми рушили територією далі – повз геометричне плетиво могил у напрямку соснового рідколісся. Ішли так близько, що інколи ненароком торкалися одне одного руками. Лена мовчала, але те мовчання не було напруженим. Ми, мабуть, іще довго могли б

так іти – без слів, занурившись у власні думки. Зрештою – ми саме дійшли до перших дерев – я зупинився і сказав, що хочу розповісти їй свою історію. Вона не відповіла, але обернулася і подивилася на мене поглядом, у якому було не стільки цікавості, скільки щирої довіри.

Я письменник, точніше, був письменником, почав я. Видав лиш одну книжку, і відтоді минуло п'ятнадцять років. У мене друг – письменник, зауважила вона, або хотів би ним бути. Знаю, сказав я, тому й хочу розповісти вам історію.

Ми неквапом ішли доріжкою, всипаною гравієм. Вона прямою лінією вела через ліс. Я розповідав Лені про ту дивну зустріч чотирнадцять років тому, яка призвела до того, що я кинув писати.

3

Ще у студентські часи я почав працювати над першими проектами романів, амбітними конструкціями, сповненими прописних істин і літературних алюзій, яких не те що видавати – читати ніхто не хотів. Ці багаторічні спроби й вічні невдачі зрештою стали тим, що принесло мені успіх. Герой роману, який я за досить тривалий час прилаштував у видавництво, був схожим на мене – автор, який утратив усі ілюзії. У книжці була історія кохання, вона мала стати своєрідним портретом моєї подруги, але поки я писав, ми розбіглися, тож вийшла історія про наше розставання і про неможливість любові. Уперше під час писання я відчув, що творив живий світ. Водночас я все більше втрачав зв'язок із реальністю, повсякденне життя здавалося мені нудним і безбарвним. Подруга пішла від мене, але

якщо по-чесному, то ментально я кинув її на кілька місяців раніше, занурившись у фікцію, у штучний світ. Коли вона сказала, що вже не може, що їй бракує мене, навіть коли ми поруч, я відчув лише нудгу й нетерпіння.

Роман добре продавався, сподобався читачам і навіть звернув на себе увагу критики. Цей дебют має всі шанси на добре майбутнє, писала одна з оглядачок. І справді, вперше за тривалий час я знову повірив у майбутнє. Після того, як багато років ледве зводив кінці до купи, успіх роману забезпечив мені хай і не шалений, але все ж пристойний дохід, та передусім у мене в руках нарешті була книжка, що виправдовувала всі мої зусилля. Тепер період марної писанини здавався вже давно минулим часом ув'язнення в лабіринтах проєктів, зумовлених непомірними амбіціями.

Я ніколи не визнавав того, що історія має щільний зв'язок зі мною самим. Якщо після авторських читань хтось торкався цього питання, я вступав у дискусію, наполягаючи на необхідності бачити різницю між оповідачем і письменником.

Видавництво організувало цілу низку читань, і я насолоджувався тим, що міг покинути порожню квартиру, подорожувати країною, знайомитися з іншими місцями і працювати лише по кілька годин вечорами. Тому, отримавши запрошення від маленької книгарні з рідного села, вагався зовсім недовго. Старий продавець написав такого милого й повного лестошів листа, що я погодився. Непокоїтися почав

лише з наближенням дати, коли зметикував, що виступатиму перед людьми, які знали мене ще дитиною. Адже за героями роману вони зможуть розпізнати моє нинішнє життя.

Стояв пізній листопад. Я виїхав навмисне дуже рано, відразу по обіді. Уже кілька років не навідувався в село. Хотів побачити, наскільки дійсність іще відповідає моїм спогадам.

З кожною станцією потяг порожнів, наче наближався до якоїсь забороненої зони. Я був останнім у вагоні, провідник уже давно не показувався. Під час мого від'їзду ще світило сонце, але що далі на схід ми рухалися, то щільнішим ставав туман. Усе, що можна було побачити у вікно, посіріло – ліс, голі дерева, порожні поля, отара овець і де-не-де поодинокі подвір'я або хутір. Незадовго до місця призначення загалом майже пряма лінія залізниці робила поворот, аби перетнути річку, що текла з одного боку долини в інший. Ще до повороту потяг став уповільнювати хід і врешті-решт зовсім зупинився. Підвищення однієї рейки відносно іншої, що майже не відчувалося в русі, під час стоянки спричинило в мене нудоту, наче я сам вибився з колії. Потяг стояв досить довго, згодом смикнувся і рушив знову, перетнувши річку – без жодних ознак, що вказали б на причину зупинки. Але внутрішній дискомфорт так і не відпускав мене, поки я не прибув до рідного села.

Узимку туман у цих краях часто тримався тижнями. Така погода як ніщо інше пов'язувала мене

з дитинством – із холодним світом, сірим і розмитим, але водночас затишним, у якому наче не існувало нічого з того, що не лежало зовсім поруч. Лише закінчивши сільську школу й переїхавши до міста, я збагнув, яким великим і небезпечним був цей світ. Можливо, тому я і почав писати – щоби знову зануритися в безпеку дитинства, у цю місцевість, з якої сам себе відправив у вигнання.

Хоча після читання можна було б вирушати назад, я попросив книготорговця забронювати для мене номер у готелі на ринковій площі, у якому були ресторан і театральна зала. Перед навчанням я кілька місяців підробляв у ньому нічним портьє. Тоді цей комплекс будівель був іще новим і бачився мені великим і дуже сучасним. Тепер усе здавалося скромним, старим і похмурим.

Попервах я хотів трошки прогулятися селом, але ще дорогою з вокзалу до готелю мене збило з пантелику і збентежило скупчення знайомого й нового. Навіть будинки, що досі мали такий самий вигляд, як і в мої молоді роки, здалися мені чужими, наче стояли в музеї – позбавлені своєї функції, вирвані із загального контексту.

Повітря в номері готелю було сухим і дещо відгоноило дезодорантом для приміщень. Я вмовстився на ліжко й почав згадувати, яким село було раніше. Заплющивши очі, побачив усе перед собою – будинки, вулиці, людей, які колись мешкали тут. Згадав про метушню в базарні дні, про демонстрації і святкування з духовою музикою та феєрверками, про мляві

весняні дні, про порожнечу літа, про затишок осінніх дощовитих днів. У кожній пори року були свої запахи – дощу на асфальті, гарячого гудрону, прилого листя. Навіть сніг пахнув стриманою свіжістю, яку я сприймав радше на смак.

Дзвінок вирвав мене із дрімоти. Кімнату оповили сутінки, і мені знадобилася якась мить, щоби знайти телефон і відповісти. Це був книготорговець – питав, чи добре я доїхав і чи не забрати мене з готелю. Знайду дорогу сам, відповів я, не так довго мене тут не було.

Мої побоювання виявилися даремними. Я не знав нікого із присутніх, а те, що сам був родом із цього села, здавалося, нікого не цікавило. Після читання були звичайні запитання. Лише моєю біографією тутешні слухачі, здавалося, навмисне не цікавилися. Потім разом із книготорговцем і кількома завсідниками магазину ми зайшли в ресторан, щоби випити по келиху вина. Хоча тем для розмов у нас було небагато, засиділися допізна. Я розпитував про декого із селян, але більшість із них моїм супутникам були незнайомі, хіба їхні прізвища – виїхала або постаріла й уже не відіграла жодної ролі. Говорили про всілякі сільські справи, про політичні інтриги та дріб'язкові історії, що стосувалися людей, яких я не знав і знати не хотів. Коли опівночі ресторан зачинили, ледве вдалося відмовити книготорговця від того, щоби проваджати мене до готелю.

Короткою дорогою по порожніх нічних вулицях уперше за весь час я відчув щось на кшталт спорід-

неності, але не так із місцем, як із часом, із ніччю, що оживила спогади про колишні повернення додому після довгих походеньок кнайпами, про нескінченні балачки із друзями на перехрестях, де наші шляхи розходилися, про грандіозні плани й великі сподівання.

До входу в готель вела доволі погано освітлена алея з низько навислою зеленню. Скляні двері виявилися зачиненими. Я натиснув на кнопку нічного дзвінка. Очікуючи, помітив, наскільки захмелів. Обіперся рукою на холодне скло. За кілька хвилин подзвонив іще раз. У пам'яті ожили контрольні обходи під час роботи нічним портьє. З кишеньковим ліхтариком у руці я проходив театральною залою, порожньою сценою, вимерлими коридорами й конференц-холом у підземний гараж.

Нарешті почув грюкіт дверей, а за ним побачив рух у вестибюлі. Внутрішні скляні двері відчинилися, з'явився молодий чоловік. Поки він вовтузився із замком, я розглядав його обличчя поруч із віддзеркаленням свого, але лише коли він притримав переді мною двері, побачив, що він – це я сам.

4

Що ви маєте на увазі? – запитала Лена. Ми дійшли до кінця доріжки із гравію та зупинилися перед високим кубом вохрового кольору із прибудованим до нього портиком у грецькому стилі. Жартівливим тоном вона прочитала табличку на стіні, що оточувала споруду – незрозуміле шведське слово, що після кількох припущень ми розтлумачили як каплицю Воскресіння. Поруч із нею стояла довга плескувата будова, у якій були туалети й кілька важких металевих дверей. Отут відбувається прощання з небіжчиками? – запитала Лена, приклавши долоню до одних дверей. Невже там хтось лежить в очікуванні воскресіння? На її обличчі з'явився вираз награного жаху. Куди тепер? – запитав я. Лише не назад, сказала вона. Ненавиджу повертатися тим самим шляхом. Ми вибрали перший-ліпший напрямок і повільно пішли між рядами могил.

Так що ви мали на увазі – що це були ви? – запитала Лена ще раз. Важко пояснити, сказав я. Коли я побачив молодого чоловіка, то відразу зрозумів, що він і я – одна людина. Бо ви теж були нічним портъе? Не лише, відказав я. Мені здалося, що я дивився у дзеркало. Дивно, але він, мабуть, не помітив, наскільки ми схожі, наскільки однакові. Привітався зі мною цілком нормально й пішов попереду до стійки реєстрації, де видав ключ і побажав гарних снів.

Тієї ночі я довго не міг заснути. Весь час думав про нічного портъе і про те, як він зараз ходить темними приміщеннями. І мені здавалося, що я йду поруч із ним, знову відчуваю ту дивну суміш страху і збудження, що огортали мене, коли свого часу сам накручував ці кола. Моїм попередником був старий чоловік, який показував і пояснював мені все упродовж двох-трьох ночей. Опівночі треба було зачиняти входні двері, а потім робити контрольні обходи, замикати двері й вимикати лампи. Крім того, я мав виконувати деяку підсобну роботу, на яку зазвичай витрачав не більше, ніж одну-дві години. Підмітав територію перед готелем, сортував порожні пляшки з ресторану, запуслав пізніх постояльців. О другій або третій ночі діставав щось із холодильників на кухні. Після цього можна було б улягтися на осліні за стійкою реєстрації, але я ніколи не спав – читав або спускав зарплату на гральному автоматі біля входу. Іноді просто безцільно блукав навколо готелю, вивчаючи той чужорідний об'єкт посеред добре знайомого села. Це було місце для подорожніх,

які зустрічалися тут непомітно для мешканців села, наче члени якоїсь секти. Невдовзі після четвертої години у скляні двері стукав водій, який розвозив по кіосках газети й журнали. Я відчиняв йому й наливав із автомата кожному з нас чашку кави. Водій був приязним чоловіком із важкою долею, про яку розповідав мені м'яким голосом із ночі в ніч. Невдовзі після того, як він ішов, мене змінювали. На той час я іще жив удома та снідав із батьками, день яких починався, коли мій закінчувався. Здебільшого спав я лише до полудня. Досі добре пам'ятаю ту дивну післяобідню пору, коли, утомлений після безсонної ночі й водночас дуже бадьорий, я наче жив за власним синкопічним ритмом, відчуючи, що випав із часу.

Я хотів виїхати наступного дня із самого рання, але коли нарешті спромігся вилізти з ліжка, то мав прискоритися, аби не запізнитися на сніданок. Тепер за стійкою сиділа молода жінка, і на якусь мить у мене навіть виникло запитання – чи не уявив я часом ту нічну зустріч зі своїм альтер еґо або чи не наснилася вона мені.

5

Моя книжка добре продавалася, тож я багато подорожував, зустрічався із читачами, обговорював її. Було укладено навіть кілька ліцензійних угод, я листувався із перекладачами й видавцями, мене запрошували на фестивалі за кордон. Отримав стипендію – за моїми уявленнями величезну суму, на яку зі своїми незначними потребами спокійно міг би жити понад рік. Але попри успіх я не міг заплющувати очі на повну відсутність уявлення про те, що ж писати далі. Раз у раз починав нові проекти, щоби за кілька десятків сторінок змуджено й безпорадно облишити їх. Не тільки ідеї покинули мене – моя мова втратила виразність – можливо, через те, що творчість перетворилася на обов'язок, перестала бути потребою. Інколи тижнями не писав ані слова, убиваючи час читанням або безцільним пошуком проектів, за

втілення яких так і не брався. Жив досі у квартирі, у якій свого часу мешкав із подругою. Усе нагадувало мені про неї, про час із нею, і наскільки я тішився літературному успіху, настільки ж страждав тепер через втрату коханої.

Зустріч тієї ночі ніяк не йшла мені з голови. Одного разу я навіть зателефонував у готель і почав розпитувати про нічного порт'є, але назвався так заплутано, а вигадані причини моєї цікавості були настільки шиті білими нитками, що жінка на іншому кінці дроту з недовірою перепитала моє прізвище і зрештою відмовилася надавати інформацію. Я почав писати про свого двійника: як і з першою книжкою, це була не стільки спроба створити літературний текст, скільки намагання розібратися в тому, що ж сталося. Але цього разу все пішло не так, історія вийшла занадто каверзною, незграбною, та й ситуації не прояснила. Я багато думав про свою подругу, читав листи, що колись ми писали одне одному, розглядав фотографії із проведених разом канікул. У нас майже не було грошей, проте ми чимало подорожували, ходили в походи, їздили автостопом, ночували на молодіжних туристичних базах або в наметі. Вона була актрисою й між виступами часто тижнями не працювала. Ми були щасливими вдвох, хоча часом я і запитував себе, що вона в мені знайшла, чим я її заслужив. Три роки ми були разом, але багато в чому вона так і залишилася для мене загадкою.

6

Я теж актриса, сказала Лена. Знаю, відповів я. Звідки знаєте? – поцікавилася вона. Чому ви стверджуєте, що знаєте всі ці речі про мене? Стежили за мною? Ні, сказав я, я б не називав це так. Не знаю, навіщо я вислуховую все це, заявила вона. Бо вам цікаво? Лена ледве похитала головою, немов дивуючись сама собі. Ненавиджу, коли мене хтось переслідує. Але з вами в мене немає такого відчуття. Ідеться про іншу жінку, еге ж?

Ми дісталися кінця кладовища, вийшли і просто рухалися далі – спершу кварталом зі скромними дерев'яними хатинками, згодом повз багатоквартирні будинки, у яких житло здавали в оренду. Між окремими будівлями росли низенькі дерева – густо, наче в лісі. У деяких місцях із землі випинався граніт, немов хотів кинути виклик

тонкому шару цивілізації. Ще не було й четвертої, але вже починало сутеніти.

Вип'ємо кави? – запитала Лена. Я погодився, і після недовгих пошуків ми знайшли булочну з кількома пластиковими стільцями та столами. Узяли із прилавка дві чашки рідкої кави й умостилися біля великого, укритего парою вікна з наклеєним, іще святковим, оздобленням – Санта Клаусом на заповнених пакунками й запряжених північними оленями санях. Лена, здалося, нарешті почала сприймати мене серйозно. Допитливо подивилася мені в очі, усміхнулася і сказала, божевільна історія. Це ще далеко не кінець, зазначив я і продовжив.

Книжка вже майже рік була на ринку, коли один професор із мого рідного університету запросив мене на семінар про сучасну швейцарську літературу. Попросив почитати перед студентами й розповісти про свою творчість. Я був радий відволіктися й аж занадто багато часу приділив невеликій доповіді, готуючись до виступу.

Того дня наприкінці березня лив дощ, семінар був пізно по обіді. Інтер'єр університету практично не змінився із часу мого навчання, біля входу на холодній кам'яній підлозі вестибюля так само сиділи студенти, а на дошці оголошень висіли плакати про всілякі заходи, курси й вибори до представництв студентських організацій. Лише кава була кращою, ніж раніше. Мені пригадалися

нудні лекції, сонні години в інститутській бібліотеці. Я витрачав тижні на написання робіт, хоча знав, їх прочитають не більше, ніж двоє-троє осіб – водночас жахлива й заспокійлива думка. Зараз я вже не міг уявити, що підстьобувало мене тоді. Я не те щоб нічого не робив, але в пам'яті ті роки закарбувалися як сповнені цілковитої невизначеності. Наче мене тримали в полоні у звивистих корпусах університету – як у лабіринті, що справляв не гнітюче, а затишне враження. Усі картини, що збереглися в моїх спогадах із тих часів, були як у тумані, немов освітлені занадто слабкими лампами розжарювання.

Семінари професора були, судячи з усього, дуже популярні, бо проходили у великій лекційній залі. Коли я зайшов, за партами сиділи вже як мінімум сорок студентів, більше дівчат, аніж хлопців – як і в мої часи. Поки професор робив невеликий вступ, я блукав поглядом по залі й раптом побачив його – нічного порт'є, моє молодше Я. Він сидів досить далеко, скраю одного з останніх рядів, і тримав у руці пластиковий стаканчик, раз у раз відсьорбуючи з нього. Побачене настільки вивело мене з рівноваги, що я зовсім перестав чути професора. Лише по вичікувальній тиші зрозумів, що він, певно, надав мені слово. Тож я зібрався й розпочав доповідь, у якій порівнював написання творів із пошуком шляху в незнайомій місцевості й розповідав про різницю між автобіографічним і особистим. Після доповіді було багато запитань.

Молодий чоловік із мого села слухав, здається, дуже уважно. Завжди, коли я дивився на нього, наші погляди зустрічалися, і я швидко відводив очі, наче він міг упізнати й викрити мене. Сам він не поставив жодного запитання, але зробив зо два-три записи в невеликому зошиті, який щоразу ховав у сумку. Після дзвінка професор виголосив коротке заключне слово й нагадав усім, із яким автором вони познайомляться наступного тижня. Я не здивувався, що мій двійник швидким кроком одним із перших покинув залу, наче поспішав на наступну лекцію. Я був би радий піти за ним, але кілька студенток і студентів хотіли, щоб я підписав їм книжки, молода жінка зі студентської газети просила про статтю, інша розпитувала, як шукати видавництва. Тож поки я всіх удовольнив, молодого чоловіка вже і слід прохолов. Я запитав професора про нього. Русявий, як я, стаканчик із кавою в руці, шостий або сьомий ряд із лівого краю. Але він не пригадав його обличчя. Мабуть, припустив, із першого семестру. Приходять, ідуть, усіх не запам'ятаєш.

За тиждень я іще раз пішов в інститут германістики й чекав у вестибюлі, поки не закінчився семінар. Щойно пролунав дзвінок, як мій двійник уже спускався сходами. Я вийшов із корпусу й попрямував за ним вулицею. На ньому був лише светр, хоча погода стояла досі прохолодна й дощовита. Він крокував у напрямку озера, повернув біля театру й, попетлявши кварталом, зайшов до

старенької кав'ярні, знайомої мені зі студентських років: я часто там вечеряв.

Заклад був порожнім. Я обрав стіл за спиною студента. Офіціантка прийняла в нього замовлення – крок-месье і маленький кухоль пива. Мені те саме, сказав я, коли вона підійшла до мого стола. Жінка розгублено глянула на мене, тож я повторив його замовлення. Він, здавалося, нічого не чув, бо взяв газету біля входу й зараз гортав її. Я теж підхопив зі стійки й почав переглядати газету, але не міг зосередитися на статтях, натомість раз у раз косив очима в його бік.

Усе це нагадало мені дитинство, коли один із друзів по іграх починав повторювати кожне моє слово, копіювати кожен рух, доводячи мене до сказу. Ось і зараз у мене виникло відчуття, що той інший наслідував мене – так само закинув ногу на ногу, так само згорнув газету, розклав прибори на столі. Подякував моїми словами офіціантці, їв свій тост повільно й акуратно, як і я. Закінчивши, відсунув тарілку, дістав із рюкзака великий зошит і почав щось у ньому читати. Інколи закреслював якісь речі або робив помітки тонким цанговим олівцем – такий самий був колись у мене. Я теж робив записи, а згодом читав і розумів, що вийшла суцільна нісенітниця.

Мабуть, за годину студент розплатився і пішов. Якусь мить я думав заговорити з ним, але відчув дивну нерішучість, ба навіть страх. Розрахувався також і знову попрямував за ним порожніми вулицями

і провулками. Район знав добре й не здивувався, коли він зайшов у будинок, на мансарді якого я жив під час навчання. На табличці біля кнопки дзвінка на самому верху було написано моє прізвище – подчерком, що не відрізнявся від мого.

7

Увійшли три молоді жінки й сіли за стіл поруч, кожна з радіонянею. Дивіться, сказала Лена й показала на три дитячих коляски, що стояли на холоді біля булочної. Тут діти рано звикають до того, що життя – не мед. Не думаю, що до холоду можна звикнути, відповів я.

Лена встала й віднесла наші порожні чашки на стійку. Повернувшись, зупинилася і певний час розглядала мене. Є цілком просте пояснення всьому, сказала вона радісним тоном. А саме? – поцікавився я. Що ви збожеволіли й усе нафантазували. Тоді краще повертайтеся мерщій у готель, запропонував я. Та не боюся я вас, сказала вона. Спершу хочу дослухати до кінця історію. Кінець історії я вам розповісти не зможу, розчарував її. Кінець історій буває лиш у книжках. Але можу розповісти, що сталося далі.

Ні вона, ні я не знали, де ми опинилися, тож вирішили просто йти навпростець далі, кудись та вийдемо.

Друга зустріч із моїм альтер его остаточно збила мене з пантелику, сказав я. Спробував було ще раз створити з пережитого якусь історію, але що не робив або не писав, мені все здавалося, що за мною хтось стоїть і копіює мене. Усе моє життя здалося мені смішним і неправильним. Згадуючи про те, як я освідчився подрузі, чув наче відлуння того, як у майбутньому інший говорить те саме своїй подрузі, і його слова звучали як у дешевому романі про кохання. А споминаючи, як ми цілувалися, бачив, як цілуються він і вона. Я ревнував його, немов він украв мої спогади й переживає все знову. І ще за кілька років до того, як він узагалі зустрів мою подругу, я вже знав, як він її втратить. Але найгірше полягало в тому, що я почав сумніватися у своєму коханні й у всьому, що колись було між нами. Уся наша історія почала здаватися невдалою репетицією поганенької вистави.

8

Тимчасом стало зовсім темно. Ми перетнули непривітну місцину з купою перехресть широких доріг, пройшли високим мостом і нарешті дісталися довгої торговельної вулиці. Усі будинки ліворуч і праворуч мали однаковий вигляд, більшість магазинів належала міжнародним мережам, це могло бути будь-яке інше місто. Поки ми неквапом ішли далі, нас обганяли, нам переходили дорогу люди, які, певно, поверталися з роботи додому. Лена, наче злякавшись, що ми можемо загубитися в натовпі, взяла мене під руку.

Мені знайоме це відчуття, сказала вона. Іноді, коли не можу вжитись у роль, я дивлюся наче збоку на те, як граю, і тоді здається, що не я граю роль, а роль – мене, що моя героїня знущається і сміється з мене. Не думаю, що глядачі щось помічають,

але сама втрачаю всі сили, після вистави застається тільки оболонка, костюм, який залишається повісити в гардероб до наступного спектаклю.

І все ж таки я настільки сумував за подругою, сказав я, що інколи мені здавалося, наче без неї мене лише половина, наче без неї не виживу. А ви говорили їй про це? – запитала Лена із притиском, що здивував мене. Ви намагалися повернути її? Я не відповів. Лена відпустила мою руку й зупинилася. Коли я обернувся до неї, вона допитливо дивилася на мене. Не думаю, що він схожий на вас, сказала нарешті. Ні, справді ні. Та й ім'я не таке вже й рідкісне. До речі, мого друга всі звуть Кріс. Так мене ніхто й ніколи не називав, сказав я. І він не переживає творчої кризи, промовила Лена й рушила далі. Він працює, і в нього все добре. А про що пише? – запитав я, хоча вже знав відповідь. Він не любить говорити про проекти, над якими працює, відповіла Лена. Тоді звідки ви знаєте, що він справді щось пише? Він уже майже закінчив, це особливий проект, сказала вона. Пише про вас, чи не так? – запитав я. Ну то й що? – обізвалася Лена.

9

Це була ідея Магдалени. Я саме відмовився від чергового амбітного проекту й був близький до того, щоб остаточно закинути писанину. Ділився з нею своїм горем, говорив, що все написане видається мені штучним, надуманим, кожна історію, за яку беруся, уже сотню разів оповідали, і то краще, ніж виходить у мене. Пиши про те, до чого в тебе лежить серце, сказала вона. Пиши почуттями – не головою. Розкажи свою історію. У мене немає історії, відказав я. Дитинство таке саме унікальне, як у всіх, юність – не гірша, ніж у інших. А моє сьогоднішня? Мені що, писати книжку про хлопця, неспроможного написати книжку? Напиши книжку про себе і про мене, про наше життя, наше кохання. Ти уявляєш все це занадто просто, сказав я. Літературному тексту треба надати певної форми, логіки, яких немає

в житті, та і щастя не підходить для доброї історії. Але коли Магдалена наступного разу на тиждень відїхала на репетиції, я все ж почав писати – про неї, про невеликі сценки з нашого життя, радше замальовки, ніж історії. Як ми лежали для проби на ліжку в меблевому магазині, а продавець дивився так, наче сам не проти був би повалитися з нею, як перефарбовували кухню і сп'яніли від парів фарби, як одного дощового дня довго не вилазили з ліжка, але згодом усе ж устали, і я побіг у булочну, мжичка біла в обличчя, і мені раптом спало на думку взяти й утекти, хоча я був таким щасливим – як ніколи раніше. Як гуляли в горах і знялася буря, і я зненацька зрозумів, що ми можемо померти, що колись ми справді померемо.

У вихідні Магдалена повернулася додому й запитала, що я поробляв, поки її не було. Різне, відповів я. Про тексти, що писав про неї, не сказав нічого. У мене виникло відчуття, мовби я зраджував її із двійницею, що створена Магдалена мені ближча за справжню. Я дивився на неї, але не впізнавав, і водночас мені здавалося, що бачу її ясніше, ніж будь-коли – абсолютно чужу жінку. Що з тобою? – запитала вона стривожено. Я похитав головою та обійняв дівчину, наче завдяки цьому міг би знову зблизитися з нею.

Тобто її звуть так само, як і мене? – запитала Лена. Так, відповів я із викликом, її звуть Магдалена, як

і вас. Розкажіть мені про неї. Що тут розповідати? Я кохав її. Як ви познайомилися? – запитала Лена. У горах, відповів я, швидко зиркнувши на неї, але вона не поміняла виразу обличчя і лише сказала: давайте далі.

Ми мешкали в одному готелі, у маленькому пансіонаті в Енгадіні. Магдалена була із групою людей, які на цілі дні йшли в походи, а вечорами розважали всю їдальню побрехеньками й жартами. Я звернув на неї увагу, бо вона поводитися тихіше за інших, але водночас перебувала в центрі уваги. Була значно молодшою за всіх, а трійця чоловіків залилася до неї – утім, так стримано, що інших жінок це, здавалося, не зачіпало.

Я вибрався в гори писати роман. Тоді я ще вважав, що у спокійній атмосфері працюється краще. Більшу частину часу сидів за маленьким столом із граніту в тінястому саду при готелі й писав або щось читав, плекаючи образ письменника. Якось зранку прийшов на сніданок, коли група саме вирушала. Усі голосно обговорювали плани на день, але цього

разу їхня веселість лунала якось штучно, а коли вони покинули їдальню, Магдалена залишилася.

Згодом я пішов у сад готелю, щоби попрацювати – вона сиділа за моїм столиком зі стосом аркушів у руках. Я швиденько глянув на них – як мені здалося, то була якась театральна п'еса. Вона побачила мою нерішучість. Це ваше, запитала, місце? Не переймайтеся, відповів, знайду собі інший стіл. Вона показала на стілець навпроти свого. Можете сісти поруч.

Я намагався працювати, але нічого не виходило, постійно скошував очі на неї. Відтак вона відірвала погляд від паперів, наче відчувши мою цікавість, і всміхнулася. Ведете щоденник? – запитала нарешті. Тоді я ще трохи соромився, що пишу: наскільки радо я представився б успішним письменником, настільки ж болісно було відчувати свою мізерність. Та так, відповів, нотатки. Я веду щоденник, повідомила вона. Майже щодня щось записую. Із дванадцяти років. І що ж ви записуєте в щоденник? – поцікавився я. Різне. Що роблю, із ким познайомилася, речі, що хвилюють. У мене є шанс бути згаданим у вашому щоденнику? – запитав я. Лише якщо вип'єте зі мною кави, заявила вона і простягнула мені руку. Магдалена. Попри певну офіційність ситуація, як мені здалося, її тішила. Я пішов у будинок зробити замовлення.

Тепер ви маєте сказати або вчинити щось видатне, щоби залишити цікавий слід у щоденнику, заявила Магдалена всміхаючись, коли я знову сів біля неї. Вона поклатла п'есу на стіл текстом униз, отож я не

міг прочитати назви, і вичікувально подивилася на мене. Чому ви не пішли на прогулянку з іншими? – запитав. Вона не поспішала з відповіддю, наче обмірковуючи, чи варто ділитися зі мною причиною. Тут інша історія, сказала нарешті, нічого цікавого. Ми граємо в театрі. Наступного тижня починаємо репетицію однієї п'єси. Перед цим вирішили провести кілька днів у горах, щоби краще познайомитися. Режисер сказав, що це зближить нас. Та якось не вийшло. Вона знизала плечима. Тож тепер сиджу тут і нудьгую. Підете зі мною гуляти?

Ми допили каву й домовилися зустрітися біля готелю за п'ятнадцять хвилин. Коли Магдалена вийшла за пів години, я вивчав стрілки з написами, що вказували всі можливі напрямки. Але вона вже знала, куди хотіла вирушити – показала на узгір'я позаду нас, наголосивши: іншим воно здавалося занадто складним.

Дорога підіймалася круто вгору й вела через сосновий ліс. Ми йшли мовчки одне за одним і говорили, лише коли час від часу ненадовго зупинялися перевести дух. Десь за годину дісталися краю лісу. Дорога вела на вкритий галькою відвал із великою низиною. Ми йшли вже понад дві години й сіли на скелю перепочити. У мене була лише пляшка води, я ж бо не думав, що Магдалена збиралася влаштувати справжній марафон горами. Стояв теплий літній день, я змокрів від поту. Магдалена була досить малого зросту й витонченої статури, але втомила мене менше за мене й невдовзі закомандувала йти далі.

Пройшовши три добрих години, ми дісталися малесенького озера, що причаїлося в лощині. Але Магдалена хотіла йти далі, до вершини неподалік, назва якої їй сподобалася. За пів години ми врешті-решт піднялися на неї, і перед нами відкрився пейзаж – далеко внизу виднілися озера в долині, а на її протилежному боці тяглося пасмо вкритих снігом гірських шпилів.

На зворотному шляху ми скупалися в озері, розповідала Лена. Я здивувалася тому, що Кріс був зовсім білий, а його вразила моя безпосередність. Вода була холодна як лід, ми швиденько пірнули й лягли голими на скелях, щоб обсохнути.

Вона зупинилася і подивилася мені в очі. Молодий чоловік, який ішов прямо за нею, ледве не налетів на неї й кинув щось шведською, що пролунало не дуже привітно. Про все це написано в його книжці, сказала Лена. Не знаю, як текст потрапив до вас, але те, що вам усе відомо, зовсім нічого не доводить. Я не читав тексту – я його написав, довелося уточнити мені. Майже двадцять років тому. То можете мені розказати, що там було далі, запропонувала вона. Можу, погодився я. Питання – чи хочеться вам це почути? Не промовивши ні слова, вона пішла далі

вулицею. Я зовсім не купалася в озері, заявила з вибликом, коли я наздогнав її. Це була його ідея, але я і не думала роздягатися перед ним. Він сказав, що хоче тільки трохи освіжитися. А я пішла далі. Він сказав, що наздожене мене, але помилився.

Це була наша перша перепалка, і Магдалена виграла її – як майже всі сутички, що виникали в нас пізніше. Коли ввечері я зайшов до їдальні, вона сиділа за одним столом з колегами по театру. Я кивнув їй, вона лише глузливо посміхнулася. Згодом я зустрівся з одним чоловіком у саду готелю, коли той курив. З'ясувалося, що він – автор п'єси, яку репетирувала група. Я запитав, де й коли буде прем'єра, але він, мабуть, не мав великого бажання теревенити зі мною. Коли я заходив у будинок, назустріч вийшла Магдалена. Привіталася так, наче ми зовсім не спілкувалися раніше.

Не вмикаючи в номері світла, я підійшов до вікна. У саду виднілися обриси двох людей. Вони вельми близько стояли одне до одного, і я був майже впевнений, що то Магдалена й автор. Здається, вони про щось розмовляли, а потім обійнялися і почали цілуватися. Мене кольнули ревності – не тільки до її кохання, а так само до життя, до світу, у якому існували, рухалися вони.

Тієї ночі я довго не міг заснути. Коли наступного ранку майже о десятій вийшов у хол, театральна група саме виносила багаж і вантажила його в таксі.

Можете питати мене про все, що бажаєте, сказав я. Не лише про те, що написано у книжці, а і що відбувалося насправді. Навіщо? – здивувалася Лена. У вас своє життя, у мене – своє. І я зовсім не збираюся слухати, що там ви розповідаєте мені про мене.

Ми йшли все далі, дісталися Старого міста, на залюднених вулицях якого майже не могли говорити. Лена роздивлялася вітрини, поки не знайшла зовсім просту блакитну сукню, що їй сподобалася. Вона неодмінно захотіла приміряти. Я зайшов за нею до магазину та сказав, що вона має гарний вигляд у цьому платті – наче в якомусь іншому вона мені не подобалася б. Хотів купити його, але їй важливо було заплатити самій. Вона вперше, здавалося, справді роздратувалася. Те, що я вас просто слухаю, зовсім не означає, що ви можете дозволяти

собі вільності. Я не ваша Магдалена й не збираюся нею ставати. Я попросив пробачення і зауважив, що аж ніяк не хотів її образити. Вийшовши з магазину, вона на якусь мить зупинилася. Я вже було злякався, що Магдалена вирішила спекатися мене, і не уявляв, як її утримати. Нарешті рушила далі, а я поплентався за нею – мовчки, аби ще дужче не налаштувати її проти себе.

Лише покинувши центр міста, ми заговорили знову. Тепер ми йшли через квартал з невиразними сірими будинками. У багатьох вікнах стояли лампи, у деяких квартирах на нижніх поверхах можна було побачити людей за буденною роботою. Чоловік, який стояв і курив на балконі, помахав і крикнув нам щось, чого я не розібрав.

Коли дивлюся в чуже житло, завжди уявляю, як би сама там жила, сказала Лена. Її голос знову зазвучав, як і раніше. Інше життя в іншому місті. У мене була б інша професія, можливо, я мала б чоловіка й дітей, собаку, грала б у теніс або відвідувала якісь курси. А ви хіба не влазите постійно у шкіру інших людей, коли граєте якусь роль? – запитав я. Не те щоби по-справжньому, відповіла Лена. Я маю на увазі справді інше життя, іншу історію. Розкажіть про кохання до тієї жінки, попросила вона. Як закохалися в неї. Кохання – не те слово, зазначив я. Магдалена подобалася мені, захопила мене, примушувала ставати кращим, але закохався в неї я тільки із часом. Бачите, сказала Лена, а Кріс одразу закохався в мене. То було кохання з першого погляду.

Можливо, тоді я справді вірив у це, але після всього, що відбулося пізніше, я по-іншому став дивитися на ті події. У творчості обережніше ставився до великих слів і переживань, сумнівався в почуттях не лише інших людей, а навіть у власних. Магдалена сподобалася мені з першої ж миті, але це й не дивно: вона була молодою, вродливою й мала ту легкість, що відразу всіх приворожувала й підкорювала. Під час наших походів вона зазвичай йшла попереду, тож у мене було достатньо можливостей спостерігати за нею. Її рухи здавалися стрімкими, вона наче втрачала вагу й висіла в густому повітрі. Хоч і носила туристичне взуття, мала легку та пругку ходу. Раз у раз обертаючись, усміхалася і підбадьорювала мене, але коли вважала, що на неї не дивляться, ставала серйозною й відчуженою. Інколи мені навіть здавалося, що я вже бачу обличчя старої жінки, якою вона колись стане.

Кохання з першого погляду... У нього починаєш вірити пізніше, коли розкладаєш події по полицях, коли вибудовуєш певну версію історії стосунків, створюєш міф про них, сказав я. Бо така віра – найпростіша, найгарніша. Що ви створені одне для одного, що по-іншому й бути не могло. Але якби за два місяці я не побачив афішу спектаклю, мабуть, забув би всю історію, як забув чимало інших, що тільки починалися.

Я не зразу впізнав Магдалену, побачивши її на сцені. Вона грала дещо дурнувату молоду жінку, яка

помічає, що її друг усе ще кохає свою колишню. Утім, сама вона досить швидко віддається нинішньому чоловіку тієї колишньої. Згодом я практично забув п'єсу, пам'ятав лише, що на афіші була намальована рибина.

Вона фігурувала у спектаклі, сказала Лена. Парчевий короп, що поступово задихається. Стоїть ніч. На озері без берегів. Я зависла над водою. Іде сніг, сніжинки падають у воду й розчиняються. Я начебто гола, але не мерзну. Сама-самісінька. І раптом помічаю, що піді мною прямо навпроти мене у воді завмерла величезна риба – наче тінь. Це п'єса? – запитав я. Не можу пригадати.

Він заплатив мені, сказала Лена. У спектаклі. Чоловік не звабив мене, він давав гроші за те, що я спала з ним. Але не як повії. Казав, що це найчистіше кохання – коли кимось володієш. Бо тоді любов – не гендель, бо лише тоді любиш не для того, щоби бути коханим. Ви вірите в це? – запитав я. Маячня, відповіла вона. Я не хочу ніким володіти й нікому належати. А від когось залежати? Швидше інші впадали від мене в залежність, сказала Лена. Я відразу повідомила про це Крісові, коли побачила його біля службового входу. Що мені таке не подобається. І все ж випили з ним келих вина. А чом би й ні? – здивувалася Лена.

Ми зайшли в дорогий бар неподалік від театру. Я не пригадав жодного підхожого закладу, а Магдалені, здається, подобалося, коли її запрошували в шикарні місця. Навіть бармен відчув, що в нас особливий момент. Хоча було багато людей, він обслуговував нас так, наче ми були почесними гостями цього вечора. Рахунок за два напої був непомірно великим, але витрачання великої кількості грошей надавало цьому моменту певного значення, і це налаштувало мене майже святково.

Я сказав кілька загальних фраз про п'єсу й постановку. Магдалені її роль, певно, встигла дещо набриднути, тож вона не хотіла говорити зі мною про виставу. Я запитав її про автора спектаклю, спробував промацати, що вона думає про нього, чи ще в контакті з ним, але вона не реагувала й відповідала

аж занадто лаконічно. Узагалі була дуже мовчазною, я теж ставав усе тихішим, можливо, саме тому швидко відчув момент певної спорідненості. Якоїсь миті Магдалена сперлася обома руками на бар, відкинулася і запитала, чи не проведу я її додому.

Вона жила на околиці міста, ми могли б доїхати трамваєм, але їй неодмінно хотілося пройтися. Поки ми плентали порожніми вулицями, налагодилася врешті-решт і розмова. Говорили про місто і його мешканців, про життя, про свої родини, а насамкінець знову про її роль, про кохання і володіння кимось. У п'єсі було більше запитань, аніж відповідей, і ми дискутували про те, чи правильно любити людину за її вроду. А що буде, якщо я втрачу вроду? – запитала Магдалена. Через нещасний випадок, хворобу або просто з віком? Чи будеш ти мене однаково любити? Так це, певно, і буде справжнє кохання, незалежне від зовнішності. Не знаю. Але моя зовнішність – частина мене, продовжила Магдалена. І якщо зміниться вона, то змінюсь і я. Чому б через це не змінитися і твоєму коханню? Раптом вона розсміялася. Це мій улюблений уривок із п'єси. Коли розповідаю друзеві, що інший давав мені гроші за секс, а він запитує – скільки? Він лише хоче знати, наскільки цінною я була для іншого. Про таке може запитати тільки швейцарець.

Майже за дві години Магдалена нарешті зупинилася перед сірим будинком п'ятдесятих років, квартири якого здавали в оренду, подякувала за провадження, швидко поцілувала в щоки й додала, що якось можу ще раз провести її додому.

Я не запитувала його, чи кохатиме він мене, коли втрачу вроду, сказала Лена. Це було загальне запитання. Але він зрозумів його саме так, заперечив я. А коли ми прощалися, він спробував поцілувати мене в губи. Але я відвернулася, додала вона. З невеликою затримкою, сказав я. І що ж буде, коли я втрачу вроду? – нагадала Лена. Він усе ще любитиме мене? Ви така сама гарна, як і колись, відповів я. Ідеться не про вас, а про Кріса й мене, наголосила Лена.

Ми вже досить довго йшли вздовж дороги зі жвавим рухом транспорту, обабіч якої тяглися промислові та складські будівлі, а ще стояла авторемонтна майстерня із закритою заправкою. Поруч розкинувся великий майданчик, заставлений старими автомобілями. Мені терміново треба в туалет, заявила Лена. Попереду щось світиться, помітив я.

І справді – за кілька сотень метрів ми дісталися яскраво освітленого великого меблевого магазину, ще відкритого. Здається, крім нас, у ньому не було жодного відвідувача. Коли самотній продавець поцікавився, чого ми бажаємо, я – поки Лена щезла в пошуках туалету – заявив, що шукаю крісло для читання. Продавець показував мені різні моделі й поганенькою англійською розповідав про їхні переваги. За кілька хвилин з'явилася Лена, узяла мене під руку. Але любчику, ми ж хотіли придбати ліжко, усміхнулася до мене. А продавцеві сказала, що ми щойно одружилися, тож нам конче потрібне міцне ліжко, а її чоловік, мовляв, дещо закомплексований. Продавець зніяковіло похитав головою і повідомив, що спальні виставлені на четвертому поверсі. За двадцять хвилин зачиняємося, сказав він і махнув у напрямку ліфтів, а ми подякували у відповідь.

У нішах відділу меблів для сну стояли облаштовані зразки спальних кімнат – ліжка, тумбочки та стінні шафи. Лена зупинилася перед ложем у колоніальному стилі – з балдахіном із білого тюлю. Ліворуч і праворуч від постелі стояли підібрані за стилем тумбочки й величезні ковані канделябри із золотими свічками. На тонкій перегородці, що відділяла кімнату від наступної, висіла картина казкового лісу із галявиною, на якій мирно пасся могутній олень. Солодкі мрії, сказала Лена з посміхом. Якби я лань була прудка, блукала б я в лісах густих... Можете уявити особу, яка купує таку спальню? Кількома жестами, мімікою і реченнями вона зобразила

жінку, яка бажає отримати від чоловіка такі меблі. Любчику, прошу, будь ласочка! Я завжди мріяла про ліжко з балдахіном.

Було в цьому щось моторошне – жодного продавця навколо, а ти йдеш крізь це скопище неживих проектів чийогось життя, абсолютно схожих між собою у своїй стерильності. У наступній ніші стояли соснові меблі в рустикальному стилі. Лена, перетворившись на дбайливу матір і домогосподарку, вигаданою шведською почала пояснювати мені, як легко все це можна зібрати й доглядати, як ми із двоярусного ліжка зробимо два окремих, коли діти підростуть і схочуть мати власні кімнати. Нагадай-но, скільки їх у нас? – запитав я. Звісно, двоє – хлопчик і дівчинка, як і годиться. А в наступній ніші вона стала діловою жінкою, яка нахвалявала холодний дизайн меблів зі сталевих труб, перевіряючи водночас усі шухляди на функціональність. І нарешті перевтілилася у грайливу спокусницю: сівши на червоне плюшеве покривало вкритої чорним лаком спальні із дзеркалами, вказівним пальцем поманила мене до себе. Я вмовився біля неї та запитав, на яку із цих жінок вона схожа найбільше. А як вам хотілося б? – поцікавилася вона. І перш ніж я встиг відповісти, додала, що все це тільки кліше, як і самі спальні кімнати. Мовляв, якби на підлозі валявся бюстгальтер, на ліжку лежала кішка, а на тумбочці – журнал кросвордів і пачка снодійного, то це вже була б якась історія. З ванної кімнати чувся б шум душу, продовжив я, а крізь відкрите вікно

проникали б звуки міста. Іншого міста, уточнила Лена. Мабуть, американського. Штору колихав би вітер. І спитала: а коли ми вперше по-справжньому поцілувалися? За кілька місяців, відповів я.

Відтепер я зустрічав Магдалену після вистави так часто, як тільки міг. Вона щоразу обирала інший шлях, нерідко ми губилися в тихих житлових масивах, робили довгі гаки й потребували на годину більше часу, ніж у ніч напередодні. Але оскільки я працював тоді копірайтером на фрилансі для одного з рекламних агентств, мені не треба було вставати зрання, тож на пізню годину я не зважав. Проходячи повз іще відчинені заклади, ми випивали по кухлю пива або келиху вина, іноді вступали в розмову з іншими опівнічниками – захмелілими або самотніми людьми, які розповідали нам свої історії. Якось навіть потрапили на весілля: кілька підпитих гостей курили перед рестораном, схопили нас, познайомили з молодятами й не відпускали, поки ми не скуштували весільного торта. Один зі

сп'янілих вручив Магдалені на прощання весільний букет, але вона віддала його, пояснивши, що не збирається виходити заміж, тож хай, мовляв, шукають іншу жертву.

До своєї квартири Магдалена впустила мене лише навесні, коли занедужала. Вона саме почала репетувати нову п'єсу й одного ранку зателефонувала мені, повідомила, що застудилася, і запитала, чи не бажаю я її провідати.

Відчинила двері в нічній сорочці й запросила всередину. Її щоки були неприродно червоними, наче вона нанесла забагато рум'ян, загалом же мала звичайний вигляд. Зробиш чаю? – запитала й повела мене через темний коридор до кухні. Розберешся, еге ж? Просто роззирнися, а я в ліжко, сказала на ходу. Нишпорячи по шафках, я відчував, мовби щось роблю не так. Знайшов усе потрібне, поставив чайник і пішов у вітальню. Меблі, наче куплені на блошиному ринку, були добре підібрані й пасували між собою: усе у стилі п'ятдесятих-шістдесятих років, лише велика книжкова полиця була дешевою стандартною продукцією, яку зустрінеш у кожній другій квартирі. Я здивувався, як багато в Магдалени книжок. Вони стояли в алфавітному порядку за прізвищами авторів, більшість у твердій палітурці й куплена, вірогідно, також на блошиному ринку. Знайшов багато класиків, цілі зібрання творів Гете, Келлера й інших, а також сучасніші речі – зачитані екземпляри кишенькового формату Целана й Бахман, Гемінгвея і Кафки.

Із кухні почулося свистіння чайника, я вирушив туди й заварив чаю. Із двома чашками, від яких линула пара, зайшов до спальні. Магдалена сиділа, випроставшись у ліжку, і з очікуванням дивилася на мене. Мене знову вразили її червоні щоки й голос, що звучав нижче, ніж зазвичай, і якимось безбарвно. Не знаю чому, але в мене склалося враження, що вона лише симулює хворобу. Уся ситуація нагадувала мені якусь гру, мети якої я не розумів. Водночас я не міг спекатися відчуття, що Магдалена перевіряє мене. Вона стежила за кожним моїм рухом, інколи щось підказуючи або виправляючи розташування речей, наче існує тільки один варіант того, як треба розкласти книжки на тумбочці або розсувати фіранки, наче чашки мають стояти на чітко відведених місцях й у заздалегідь визначеному порядку. Нарешті вона із задоволенням виразом обличчя вмостилася серед подушок. Тепер усе так, як тобі хотілося? – запитав я.

Вона поскаржилася, що має розучувати нову роль, але не може зосередитися через головний біль. Чи не допоможу я їй? Витягла з-під ліжка і простягла мені стос аркушів. Ти читаєш за чоловіка. Лише місця, де він розмовляє з Юлією. Інше не треба. А авторські ремарки? Вона похитала головою. Поїхали!

Сьогодні ввечері пані Юлія знову не в собі, прочитав я. Ні, якраз цього не треба, сказала Магдалена, це він звертається до Крістіни. Взяла п'єсу з моїх рук, перегорнула кілька сторінок і вказала на потрібне місце. Звідси.

Дами щось задумали? – прочитав я вголос. Магдалена вийняла з пачки, що лежала поруч із нею на ліжку, паперову носову хустку й помахала нею перед моїм носом. Він зацікавився? Ах, як гарно пахне фіалками! – прочитав я. Безсовісний! – заявила Магдалена кокетливо, він ще й на парфумах знається? Танцювати вміє... Вона встала, підійшла до мого стільця ззаду й поклала руки мені на плечі. Якби він зараз прийшов і станцював зі мною шоттіш, Яне. Не хочу нікому здатися неввічливим, читав я далі. Я господиня дому, проголосила Магдалена, і якщо зараз я хочу по-справжньому потанцювати, так хочу зробити це з кимось, хто може вести. Тут такого не написано, сказав я і підвів на неї очі. У неї було таке обличчя, наче вона справді злостилася на мене, а мої плечі стиснула так, що аж боляче стало.

Лена лягла на ліжко й, заплющивши очі, стала схожою на маленьку дівчинку, яка задрімала вдень. Я торкнувся її плеча, вона підвелася і запитала, про що я думаю. Про Магдалену, сказав я. А ви?

У проході з'явився чоловік у синій формі. Мабуть, здивувався, угледівши нас, сказав щось шведською, а потім, побачивши наше збентеження – англійською. Магазин зараз зачиняється, ви не чули оголошення? Провів нас до ліфта і стояв, доки ми не зайшли в кабінку. Шкода, зітхнула Лена під час спуску. Там нагорі було так затишно. Ви для театру часом не писали? Для телебачення, відповів я. Лена пішла попереду в напрямку виходу, де стояв знайомий нам продавець. Він відчинив двері, побажав нам гарного вечора й усього найкращого. Мабуть, повірив Лені, що ми справді нещодавно побралися.

Уперше поцілувалися ми в неї вдома, сказав я, коли знову працювали. Вона хворіла. Я допомагав їй учити роль – фрекен Юлії Августа Стріндберга. Лена не промовила ні слова.

Ми йшли далі вздовж дороги, повільніше, ніж перед цим, мені здалося, що ми рухалися якимось нереальним світом, у якому все було можливим, але нічого не мало значення. Я досі кохаю тебе, сказав я нарешті тихо. Спершу подумав, що Лена не почула, але трохи згодом вона відповіла: ви любите Магдалену – не мене. Ми ж бо зовсім не знаємо одне одного. Магдалена, яку я кохав, була такою самою, як і ви – молодого, вродливою та безтурботною, сказав я. Якщо чоловік бачить мене лише молодого, вродливою та безтурботною, я маю чимдуж утікати від нього, відповіла Лена. Я не знаю, що з нею сьогодні, який у неї вигляд. Може, давно забула мене. Маячня, заявила Лена, не забула вона вас, чого б там між вами не сталося. Я ще вчора хотів заговорити до вас, зізнався я. Чекав біля готелю, а як ви з'явилися, то так знітився, що ні на що не спромігся. Шок був більший, аніж коли вперше зустрівся із двійником. Ходив за вами всю другу половину дня, принаймні кілька годин бажав потішитися ілюзією, що знову молодий і можу повернути те життя.

Ще побачивши Лену на сцені, я злякався її схожості з Магдаленою. Та коли вона вийшла з готелю й зупинилася лише за кілька метрів переді мною, у мене перехопило подих, якусь мить я стояв наче паралізований. Трохи повагавшись і подивившись угору й униз по вулиці, вона рушила, певно, навмання, але все ж цілеспрямовано в напрямку центру. Ішла доволі швидко, тож я, недовго думаючи, поспішив за нею. Вона була копією моєї Магдалени, яка шістнадцять років тому супроводжувала мене до Стокгольма: ступала пружно, майже підстрибуючи, мала той самий вираз обличчя – суміш здивування і розради. Інколи раптом витягувала шию й дивилася вгору, наче щось почула або побачила там, відтак її обличчя знову ставало серйозним, і якусь мить здавалося, що вона уважно дослухається до чогось, чутного тільки їй.

Ми були разом три роки, у якийсь момент я залишив свою квартиру й переїхав до неї. На той час вона грала в одній незалежній трупі, а я лише зрідка писав тексти для рекламного агентства й усе більше працював для газет і журналів. Ніколи не полишав назовсім бажання присвятити себе літературній діяльності, але й не робив багато для того, щоби здійснити його. Текст про Магдалену та моє життя нікуди не вів. Якось я поділився з нею своїми міркуваннями, пояснивши, що в нашому житті відбувається замало для того, щоби робити з нього літературу. З якого дива мені описувати все це? – запитав я. Це ж просто життя. Насправді ж я боявся, що Магдалена знову стане мені чужою, що вигадана героїня витіснить реальну. Магдалена, здавалося, не переймалася тим, що я закинув проєкт. Запропонувала мені писати драматичні тексти, ролі, які вона могла би грати. Але мені й це не вдавалося. Найбільше ти подобаєшся мені, коли не граєш ніяких ролей, пояснив я. Мені справді не подобалося спостерігати за нею на сцені – імовірно, не хотів бачити, що вона може бути зовсім іншою, що наше кохання було не єдиною можливістю, закладеною в ній.

Часом, навіть коли ми були разом, мені здавалося, що вона грає роль – не навмисно, а просто тому, що не може інакше. Мабуть, саме це й не давало мені спокою – відчуття, що ніколи не наблизюся до неї по-справжньому, не побачу її наскрізь, не володітиму нею повністю. Я багато міркував про те, що вона відчувала до мене. Єдиним надійним

доказом її кохання було те, що вона залишалася зі мною. Коли ми разом відвідували вечірки або відзначали прем'єри, навколо неї так і вилися чоловіки – вродливіші, дотепніші, розумніші й передусім успішніші від мене, і вони напевне могли б дати їй більше, ніж я. Вона стримано фліртувала з деким із них, але в якийсь момент завжди сама казала – усе, час додому. У моєму коханні до неї було щось болюче, виснажливе. Навіть коли ми вже мешкали разом, іноді в мене починало калатати серце, коли вона, повернувшись додому дещо пізніше обіцяного, раптом завмирала у квартирі, наче ніколи не була тут раніше.

Одного дня Магдалена показала мені оголошення в газеті. На телебаченні шукали авторів сценаріїв для нових серіалів. Те, що нам потрібно, сказала вона. Ти пишеш сценарії, а я граю головну роль. Станемо багатими й відомими, як Мерилін Монро й Артур Міллер. Але та історія мала поганий кінець, нагадав я і все ж подав документи. Накидав кілька ідей, написав сценки для проби й надіслав усе в редакцію. Мене запросили на співбесіду й повідомили, що запропоновані мною ідеї реалізовувати не будуть, але бачать у моїх текстах певний потенціал. Я знову взявся до роботи й запропонував каналу серіал, сюжет якого розгортався на метеорологічній станції в горах. Упродовж кількох місяців підтримував активний контакт із телевізійниками. Вони постійно примушували мене переписувати тексти для легшого сприйняття масами, надсилали приклади

сценаріїв, що вважали добрими, і поступово видалили з моїх діалогів усе, що я вважав оригінальним і дотепним. Хай там як, але за ту роботу я отримав непоганий гонорар і зрештою навіть запрошення взяти участь разом із одним редактором і режисером у семінарі з написання сценаріїв у Стокгольмі, який вів американський автор телевізійних сюжетів.

Я сподівався трошки роздивитися місто, натомість цілими днями сидів із авторками й авторами з половини Європи в кімнаті для нарад одного з анонімних готелів і слухав, як американець віщав про сторі-лайн та плот-поїнти, намагаючись захопити нас награним ентузіазмом. Ніщо не може зупинити вас, окрім вас самих, примовляв він, роздаючи пам'ятки з корисними порадами, наче варто було лише дослухатися до його рекомендацій, щоби стати успішним автором телесюжетів. У мене виникло запитання, навіщо йому проводити семінари у шведських готелях середнього класу, якщо він так добре знає секрети успішного написання текстів. Мене дратувало геть усе – фанфарон-американець, учасники, які завзято конспектували лекції, двоє телевізійників, які приїхали зі мною і ставилися до мене, як до новачка, яким я, власне, і був. Магдалена проводила дні в місті й розповідала, що робила, коли ми зустрічалися пізно по обіді. У кінці дня всі учасники й організатор семінару вирушали на спільну вечерю. Першого вечора Магдалена ще пішла з нами, але нудилася, мабуть, більше за мене. Опівночі, коли ми повернулися до номера, сказала, що

їй і одного автора більше, ніж достатньо, тож завтра поїсть сама, а потім сходить у театр або кіно.

Ідучи слідом за Леною, я подумав – а може, шістнадцять років тому за моєю Магдаленою теж хтось ходив, можливо, я не просто мав двійника, а й сам був чиеюсь подобою, частиною нескінченного ланцюжка однакових життів, який простягався крізь роки? Я спробував пригадати, що Магдалена в ті дні розказувала мені про проведений час, чи не була вона на Лісовому кладовищі з чоловіком, який розповів її чудернацьку історію. Та чи зізналася б вона взагалі в цьому? Чи повірила б йому? Чи вірила Лена мені?

Вона зайшла в кілька магазинів, придивлялася до суконь, черевиків, різних аксесуарів для квартири. Купила пофарбованого в червоне дерев'яного коня, два скляних свічники із захистом від вітру й теніску з написом I love Swedish Girls. Пообідала в одному невеликому кафе. Через страх загубити її я чекав перед кав'ярнею, спостерігаючи через великі вікна, як вона, сміючись, спілкувалася з офіціанткою, а та жестикулювала, пояснюючи їй дорогу. Перекусивши, Лена ще цілеспрямованіше вирушила далі й довела мене до Національного музею – будівлі в дусі класицизму, розташованої прямо біля води.

Відвідувачів майже не було, я йшов за нею тихими залами. Картини висіли щільно одна біля одної, часто одна над одною, у деяких кімнатах стояли скульптури й перегородки зі ще більшою кількістю робіт.

Лена, здається, не дуже цікавилася мистецтвом. Перетинала приміщення не зупиняючись, ніби просто мусила пройти цим маршрутом або шукала щось чи когось. Зупинилася лише перед кількома натюрмортами. Коли рушила далі, я теж розглянув картини – їх написав якийсь голландський художник XVII століття, зобразивши здобуту на вдалому полюванні й вигадливо розкладену здобич – убитих лисиць, птахів і зайців. На одній із картин іще можна було побачити двох собак, на іншій – кішку, яка випускала кігті в напрямку мертвих пташок.

Лена продовжила огляд, але я швидко наздогнав її. Вона сиділа на лаві за два приміщення далі й, проринувши у власні думки, відсутнім поглядом дивилася в одну точку. Здається, навіть не помітила, що хтось зайшов до зали. Я зупинився в кутку, вдавши, що роздивляюся картину – «Оголену» Боннара, але постійно косив оком на неї. Урешті-решт вона встала, рішуче розвернулася і, швидким кроком перетнувши відвідані кімнати, полишила музей і попрямувала до готелю. Я був цілком виснажений – не через марш-кидок містом, а через почуття. У холі я написав коротку цидулку й попросив порт'є передати її до номера Лени. Будь ласка, приходьте завтра о чотирнадцятій годині на Лісове кладовище. Хочу розповісти вам одну історію.

Як дивно, сказала Лена, я не бачила вас учора в музеї. Та й до кінця дня не зауважила, щоб за мною хтось ходив. Власне, у мене є всі підстави розізнитися, посміхнулася вона, але в мене не виходить образитися на вас, навіть не знаю, чому. Інколи справді здається, що ми вже давно знайомі. Що вас так зацікавило на тих картинах із полювання? – запитав я. Не знаю, відповіла вона, може, спокій, який вони випромінюють. Тиша після полювання. Тиша після смерті? – перепитав я. Здається, вона замислилася. Як таке може бути? – сказала трохи згодом. Якщо він такий самий, як ви, а я – як ваша Магдалена, якщо ми ведемо таке саме життя, як і ви п'ятнадцять чи двадцять років тому, то в нас мають бути ті самі батьки, друзі, будинки, у яких ми живемо, п'єси, у яких виступали я і ваша Магдалена, тексти, що

пишете ви і Кріс. Тоді весь світ має бути подвійним. Але ж він не такий. Ні, погодився я, не такий. Є відмінності, відхилення. Помилки, асиметрія, що взагалі роблять наше життя можливим. Я якось спілкувався з одним фізиком, так він пояснив мені, що всесвіт як такий – результат маленької помилки, дрібненької невірноваженості між матерією й антиматерією, що з'явилася під час Великого вибуху. Якби не цей недолік, матерія й антиматерія давно зникли б і не було б зовсім нічого. А чи не має будь-яка найменша відмінність тягти за собою інші? – запитала Лена. Чи може кожне рішення, що він або я ухвалюємо по-іншому, ніж колись ви й Магдалена, вести знову і знову до чогось іншого? Можна було б припустити, відповів я, але ви завжди повертаєтеся на правильний шлях. Наче те, що ви робите, не має жодного впливу на те, що відбувається. Це як одна й та сама п'єса, яку ставлять різні режисери. Вони можуть мати різне бачення, навіть змінити або скоротити текст, але сюжет невідворотно розгортається своїм ходом.

Лена зупинилася і дістала мобільний телефон. Треба відзвітуватися Крісу, пояснила вона й почала набирати повідомлення. Напишу, що я в театрі. Учорашній вечір з авторами сценаріїв був справді смертельно нудним. Він не повірить, почне ревнувати, попередив я. Тоді саме так і сталося? – запитала вона, ховаючи телефон. Тоді ще не винайшли мобілок, нагадав я. Магдалени не було, коли я повернувся до готелю. Наступного ранку ми полаялися, а коли

вона злостилася на мене, то часто кудись зникала. А повертаючись, вдавала, наче нічого не сталося.

Точно, сказала Лена, я грала фрекен Юлію, він допомагав мені вчити роль, і тоді ми вперше поцілувалися. Я повернувся до неї. Вона відвела погляд, але попри слабке світло вуличних ліхтарів я побачив, як зашарілося її обличчя. Я тут подумала – ви ж усе про мене знаєте, якщо ваша історія справді реальна. Тобто... Не лише, куди ми їздили відпочивати, про що говорили, із чим стикалися. А й цілком приватні, інтимні речі. Що ви неправильно видавлюєте зубну пасту з тюбика? Ще інтимніші, відповіла Лена.

Я мовчав, не хотів бентежити її ще дужче. Пригадав, як тієї пообідньої пори ми вперше кохалися. Магдалена виявилася навдивовижу стриманою. Її губи були сухими – можливо, через температуру, і вона майже не відповідала на мої поцілунки, хоч і не опиралася їм. Байдуже дала зняти із себе нічну сорочку й дозволила всьому відбутися, як неминучій необхідності. За якийсь час запропонувала – ходімо в ліжко, там буде краще.

Пізніше ми, бувало, цілими ночами не могли відірватися одне від одного. І річ була, мабуть, навіть не в сексі, а у своєрідному голоді, який відчували ми обоє, якого ніяк не могли вгамувати, у потребі бути зовсім поруч, розчинитися одне в одному. Повністю виснажені, ми лежали поруч у постелі, Магдалена сперлася головою на руку та з цікавим виразом обличчя розглядала мене. Я притяг її до себе, ми почали цілуватися і знову кохатися, аж поки не позасинали.

19

І весь цей час ви жили з почуттям, що хтось іде слідом за вами? – обірвала Лена мої думки. Попервах божеволів, відповів я, – злостився на нього, та й ревнував, мабуть. Але згодом почав жаліти його. Адже в нього не було вибору, усе в його житті було визначене наперед, пережите мною. Я відчув відповідальність за нього. Якщо все, що робиш, відбувається двічі, якщо ухвалене рішення стосується не лише тебе, а й іншого, залежного від тебе, то краще двічі подумати, перш ніж щось зробити.

Дивне відчуття, сказала Лена – розуміти, що десь є така сама людина, як і я. Яка не тільки має такий самий вигляд, веде таке саме життя, а й думає так само, відчуває те саме. Гадаю, мені подобається це відчуття. Наче маєш дуже, дуже добру подругу, яка все про тебе знає і про яку ти все знаєш, і для цього не

потрібні слова. Ні, сказав я, це наче ти перестав бути цілісною людиною, почав розчинятися. Це жахливо. Можливо, у кожного десь є двійник, припустила Лена. А вам просто не пощастило зустрітися зі своїм. Не знаю чому, сказав я, але інколи в мене виникає почуття, що він існує лише через мене. Якби ми не зустрілися, його ніколи б і не було. Наче він – породження моїх спогадів, спогадів, що стали реальністю.

У вас ніколи не було спокуси втрутитися в наше існування? – запитала Лена. Аби виправити помилку, яку ви зробили, змінити напрямок нашого життя? Або просто з цікавості – подивитися, що станеться? Боюся, сказав я. Хто знає, що із цього вийде?

20

Після другої зустрічі минув певний час, перш ніж я отямився. Намагався не думати про своє молодше Я, наче одержимий постійно хотів спостерігати за ним, щоби перевірити, чи справді він живе моїм життям. А також, мабуть, пригадати, пережити все ще раз, хай навіть як сторонній споглядач. Знайти його було неважко: я заглядав у свої старі календарі – і там, де зупинявся шістнадцять років тому я, зараз перебував він. Змінилися світ, розклад занять в університеті, графік руху потягів, він носив інший одяг і користувався не стаціонарним, а мобільним телефоном, але все це, здавалося, аж ніяк не вплинуло на його життя.

Мою книжку вже майже забули, я отримував зовсім мало запрошень, а видавець перестав питати про наступний твір, бо був ситий порожніми

обіцянками. Я не завів нових стосунків і мав достатньо вільного часу. Тож майже постійно ходив за ним – відвідував лекції, підстерігав його біля будинку й супроводжував під час походів містом. Робив закупівлі в магазинах, у яких отоварювався він, сидів у пивничках, де він зустрічався із друзями. Час від часу наші погляди перехрещувалися, але він, здавалося, не помічав мене, наче я був невидимим або не мав для нього жодного значення.

Дивна річ – спостерігати за своїм молодшим Я. Усвідомлюєш, як багато забув, а про щось згадуєш не так, як воно було насправді. Часто мене вражала моя тогочасна наївність, я нерідко впадав у спокусу підштовхнути його або прошепотіти на вухо пораду. Та ніколи не робив цього – можливо, через страх, що під час безпосереднього зіткнення з ним може відбудеться щось непередбачуване.

Я закинув роботу, перестав зустрічатися із друзями, розважатися. У якийсь момент, повністю виснажений і на межі нервового зриву, вирішив переїхати до іншого міста, іншої країни. Хотів бути від нього якомога далі, ніколи не бачити його, віднайти зрештою себе й зажити власним життям. Після недовгих пошуків натрапив на місце в німецькомовній школі в Барселоні – місті, у якому ніколи не бував раніше, тобто в якому не міг зіткнутися зі своїм двійником. Продав і роздарував більшу частину речей, щось залишив на зберігання у друзів, звільнив квартиру. І поїхав.

Щось я зголодніла, сказала Лена, та й холодно. Перекусимо десь? Минуло трохи часу, поки ми знайшли ресторанчик – заклад із небагатим меню. У темному приміщенні сиділи й пили пиво лише кілька самотніх чоловіків. Лена вибрала стіл посеред зали – її, здавалося, не турбувало, що інші відвідувачі розглядали її. Ми замовили якусь дрібничку й заходилися мовчки їсти. Я пив пиво, Лена – воду. Хочу мати ясну голову, пояснила вона. А чому ви тут, якщо не хотіли його бачити? Усе за порядком, відповів я.

У Барселоні мене швидко попустило. Мав небагато речей – усі вміщалися у валізу, а жив перший час у дешевому пансіонаті. Робота з дітьми подобалася, я потоваришував із колегами й невдовзі знайшов невелику квартиру у Старому місті. Спочатку жив досить відсторонено, наче відчуваючи, що маю втекти, сховатися від себе самого. Але із часом почав вільніше пересуватися звивистими вуличками. Полюбив місця з купою людей, де можна було відчути, як губишся в натовпі. Часом вештався по півночі, годинами сидів у кав'ярнях, а коли їх зачиняли – у клубах, спостерігаючи за життям. Поблизу моєї оселі був невеликий готель, у якому зупинялося чимало швейцарців, і мені подобалося розглядати і слухати земляків, коли вони думали, що ніхто не розуміє їхньої говірки.

У мене зав'язалися стосунки з аргентинкою, яка мешкала поверхом вище. Вона перебувала у країні

нелегально й перебивалася випадковими підробітками. Здається, я повірив, що моє життя важче буде повторити, якщо воно буде непомітним і безцілним. Завдяки подрузі я познайомився з іншими аргентинцями – невеликою спільнотою вільно пов'язаних між собою людей, які хоч і бідували, але трималися одне одного та приходили на допомогу, коли в когось з'являлися проблеми з офіційними установами, власником квартири або роботодавцем. Із часом, десь на сьомому або восьмому році мого життя в місті, Альма повернулася в Аргентину. Захворів батько, вона вирішила бути поруч. Ми говорили про те, як непогано було б удвох організувати щось у її країні – відкрити ресторан чи книгарню, а може, навіть швейцарську школу, але всерйоз до цих проєктів, певно, не ставилися. Плану відвідати її в Аргентині я теж не реалізував.

Після від'їзду Альми я сумував за нею дужче, ніж очікував. Утім, листувалися ми дедалі менше. Натомість я все частіше почав думати про повернення до Швейцарії. Барселона за час, що я жив там, із кожним роком ставала все більш заповненою туристами – передусім Старе місто, у якому я продовжував мешкати – просто кишіло мандрівниками з рюкзаками за спиною, які так і линули туди, лише щоби відірватися на вечірках із собі подібними.

А потім одного весняного суботнього ранку я побачив його. Кріса, сказала Лена. Так, підтвердив я. Як завжди по суботах, я вирушив на Бокерію по продукти. І раптом він – іде назустріч. Я одразу впізнав

його, сумнівів не було. Наші погляди на якусь мить зустрілися, але й цього разу він ніяк не виказав, що впізнав мене, пройшов повз, ані оком не моргнувши. Зі страху я так і заляк на місці, потім розвернувся і поспішив за ним. Він вештався між рядами прилавків, нічого не купуючи. Слідом за ним я вийшов із ринку й перетнув Старе місто. Він, здавалося, не мав конкретної мети, присів у якомусь кафе, попив, занотував щось у маленький зошит, пішов далі.

Цілий день я ходив за ним по п'ятах. Був шокований зустріччю, але водночас відчув велике полегшення. Його приїзд означав, що він живе власним життям, робить речі, яких я не робив, відвідує місця, де я не бував. У мене закралася сумніви щодо всієї цієї історії із двійником. Може, все це лише мої фантазії? Зрештою, під час першої зустрічі я був напідпитку, та й узагалі все було так давно, що спогади почали здаватися нереальними – як сон після пробудження.

Я заплатив, господар знову повернувся за прилавок. І тут до пивнички зайшов якийсь старий. На ньому було лише легке пальто, а обличчя почервоніло від холоду. Він озирнувся по боках і, побачивши нас, уже ступив було крок до нашого столика, але зупинився, наче побоявся підходити ближче. Щось сказав – говорив німецькою – але так тихо, що я майже нічого не зрозумів. Уже пізно, розібрав я. І завше буде пізно. Беззвучно розсміявся, уп'явся в мене зором божевільного. Доволі довго дивився мені в очі, і раптом я побачив, що в ньому наче щось змінилося, погляд мовби згаснув, і старий швидким кроком вийшов із пивнички.

Пройдемося ще? – запитала Лена, яка весь цей час була зайнята мобількою і, здається, зовсім не помітила інциденту. Я кивнув, і ми рушили далі. Кріс,

мабуть, буде до опівночі вечеряти, розмірковувала вона, а мені зовсім не хочеться сидіти в готелі й чекати на нього. Усміхнувшись, поклала телефон у кишеню. Він відповів? – поцікавився я. Ніколи не була в Барселоні, сказала Лена. Гарне місто? Трішки тепліше за це, відповів я. А Старе місто лежить прямо біля моря, навіть пляжі є. Стокгольм теж на морі, зауважила Лена. Чи це просто затоки?

Поки ми були в пивничці, випала пороша – маленькі розсипчасті сніжинки вкрили дорогу і тротуар тонким шаром, яким тяглися темні сліди автомобілів і пішоходів.

Район знову дещо ожив. На пустирі між великими будинками із квартирами, що здавалися в оренду, розкинувся освітлений прожекторами каток, на якому кілька людей кружляли на ковзанах. Подивіться на нього, вказала Лена на темношкірого молодого чоловіка, який сам-один намотував кола, робив піруети й навіть наважувався на прості стрибки. Здавалося, він танцював лише для себе, занурившись у власний світ, пропливаючи між іншими ковзаннями, наче їх і не було. Лена ступила на лід. Ідіть сюди! Узяла мене за руку. Короткими обережними кроками ми разом пішли краєм гладенької ковзанки. На іншому кінці маленького парку старий чоловік смажив каштани. Ми купили маленьку порцію й почали на ходу їсти гарячі плоди.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ